

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ κ. Σ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗ

(Καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Οἰνοποιίας)

πρὸς τοὺς μαθητὰς τῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας.

Πρῶτα, Κύριοι, πρέπει νὰ σᾶς δικαιολογηθῶ πῶς ἀπερῆσα ν' ἀνκμιχθῶ στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ὑπάρχει στὸν τόπο μας μία ιδέα πολὺ ἐσφκλμένη, ὅτι τάχα οἱ ἀρμοδιώτεροι στὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι οἱ φιλόλογοι. Ἄν ἐπρόκειτο περὶ τῶν γλωσσολόγων, μάλιστα. Ἀλλὰ μετὰ τοὺς γλωσσολόγους ἀρμόδιος εἶναι κάθε ἀνθρώπος μορφωμένος, ὁ ὅποιος κάνει μεγάλη χρῆσι τῆς γλώσσης κατὰ ἓναν ἢ ἄλλον τρόπο, εἴτε διότι διαβάζει πολὺ εἴτε διότι ὀμιλεῖ εἴτε διότι γράφει· ὑπὸ τὸν ὄρον, ἐνοεῖται, νὰ ἔχη κάποικ καλαισθησία, νὰ ἔχη παρατηρικὸ — σπουδαῖον αὐτό, νὰ μὴν περνοῦν τα φαινόμενα ἐμπρὸς ἀπ' τὰ μάτια του χωρὶς νὰ τοῦ λέν τίποτε—καὶ νὰ γνωρίζη καὶ τί εἶπαν οἱ ἄλλοι ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὅχι βέβαια γιὰ νὰ ἐπανλαμβάνη ὅτι εἶπαν ἐκεῖνοι—αὐτὸ δὲ εἶναι ἡ μεγάλη μας ἀρρώστια, ἡ ἔλλειψις ἀνεξαρτησίας τῆς σκέψεως—ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίζη ἀκριβῶς ποῦ κεῖται τὸ ζήτημα καὶ νὰ μὴ μέχεται μὲ τὸν ἀέρα, ὅπως κάνουν πολλοὶ ποῦ μιλοῦν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος.

Ὅσο γιὰ τὴν ιδιότητα τοῦ φιλόλογου, ἐκεῖνου δηλ. ὁ ὅποιος μελετᾷ τὴν ἀρχαία φιλολογία, αὐτὴ δὲν προσθέτει τίποτε στὰ προσόντα αὐτά, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἀφαιρεῖ, διότι ὁ φιλόλογος μωφόνεται μέσα σὲ μιὰ ἰδιαίτερη ἀτμόσφαιρα, τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸν ὅποιον βλέπει μακρὰ, μέσα ἀπὸ μιὰν ὀμίχλη, αὐτὴ δὲ ἡ ἐργασία, ὅταν εἶναι ἀποκλειστικὴ, ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπ' τὴν ψυχὴ του τὴν ἀληθινὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς.

Τί θὰ πῆτε π. χ., ὅταν ἓνας φιλόλογος σᾶς πῆ, ὅτι ἡ λέξις ἀστεῖος δὲ σημαίνει αὐτὸ ποῦ νομίζετε σεῖς, ἀλλὰ σημαίνει ἐκεῖνον ὁ ὅποιος κατοικεῖ στὸ ἄστν; Ἐπομένως ὅλοι ἐμεῖς ἐδῶ εἴμεθα ἀστεῖοι, κ' ἐκεῖνος μαζῆ. Ἐκεῖνος δὲ ἔχει καὶ περισσότερα δικαιώματα σ' αὐτὸν τὸν τίτλο.

Πῶς θὰ σᾶς φανῆ, ὅταν ἓνας φιλόλογος σᾶς πῆ, ὅτι ἡ λέξις ὀμιλῶ δὲ σημαίνει ἐκεῖνο ποῦ μάς ἔμαθε ἡ μητέρα μας, ἔκκμε λάθος ἡ μητέρα μας, ἀλλὰ σημαίνει ἀποτελῶ μέρος ἑνὸς ὀμίλου· ἐπομένως ὅλοι ἐσεῖς ὀμιλεῖτε αὐτὴν τὴν στιγμὴ, ἐνῶ ἐσεῖς ἐνομίζατε ὅτι μόνον ἐγὼ ὀμιλῶ.

Ἦστερ' ἀπ' αὐτὰ δὲ θὰ εἰσδύσῃ στὴν ψυχὴ σας κάποικ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, καὶ δὲ θὰ σᾶς ἔλθῃ

ὄρεξις νὰ ρωτήσετε κ' ἔσαν ἄνθρωπο τοῦ σημερινοῦ κόσμου τί φρονεῖ περὶ αὐτοῦ ; Αὐτοὶ εἶν' οἱ λόγοι ποῦ μ' ἔκαμαν ν' ἀποφασίσω.

Καὶ τώρα τί θὰ πῆ γλωσσικὸ ζήτημα ; Εἶναι τώρα κάμποσα χρόνια, ἐκεῖ ποῦ τὸ ἔθνος ἐξακολουθοῦσε ἥσυχα τὸ δρόμο του καὶ ἔλει μας ἐνομιζάμε ἐτι βυ-
 διζοῦμε πρὸς τὴν τελειοποίησίν μας, καὶ ἐτι γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ εἴχαμε τὸ θαυμα-
 στώτερο ὄργανο μορφώσεως, τὴ γλῶσσα μας, δηλ. τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσα
 μὲ πολὺ μικρὰς διαφορὰς, καὶ ἐκαυχόμεθα μάλιστα ἐτι μοιάζομε τόσο πολὺ μὲ
 τοὺς προγόνους μας, θέλω νὰ πῶ ἐτι ἡ γλῶσσα μας μοιάζει τόσο πολὺ μὲ τὴ
 γλῶσσα τῶν προγόνων μας, μέσα λέγω σ' αὐτὴν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴ γαλήνη, ἐξ-
 εφύτρωσαν μερικοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι μὲς ἐπέταξαν στὴ μέση μιὰ καινούργιαν
 ιδέα, ἐτι αὐτὴ ἡ γλῶσσα ποῦ γράφομε δὲν εἶναι δική μας, ἐτι εἶναι γλῶσσα
 πλαστή, ἐτι ἐπήραμε στραθὸ δρόμο, καὶ ἐτι ἐνόσω μεταχειριζόμεθα γλῶσσα ποῦ
 δὲν τὴν αἰσθνόμεθα βαθεῖα μὲς τὴν καρδίαν μας, οὐδέποτε θὰ παραγγύομε
 ἀληθινὰ πνευματικὰ ἔργα, οὐδέποτε θὰ μεγαλώσῃ τὸ ἔθνος πνευματικῶς.

Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι βέβαια ἔχουν χάσει τὰ λογικὰ τους. Δηλαδή μὲς λέγουν
 μὲ ἄλλα λόγια, ἐτι γιὰ νὰ μορφωθοῦμε πρέπει νὰ μιλοῦμε σὰν τοὺς χωριάτες.
 καὶ ἐτι, γιὰ ν' ἀποκτήσῃ ἀληθινὴ φιλολογία τὸ ἔθνος μας, πρέπει τὰ πνευμα-
 τικὰ προϊόντα μας νὰ γράφονται σ' αὐτὴν τὴ γλῶσσα ποῦ καταλαβεῖν οἱ ἀ-
 γράμματοι ἄνθρωποι. Καὶ δὲ μοῦ λέτε, σὲς παρακαλῶ, πῶς θὰ ἐκφράσῃ τὰ λε-
 πτά του αἰσθημάτων ὁ συγγραφεὺς, πῶς θὰ κάμῃ τὴ βαθεῖαν ἀνάλυσιν τῶν θεμά-
 των του ὁ ἐπιστήμων, μὲ τὴ χονδροειδῆ καὶ βάνκυστη ἐκείνη γλῶσσα ποῦ μετα-
 χειρίζεται ὁ χωριάτης ὅταν σκάβῃ τὴ γῆ καὶ ἔταν φορτῶν τὸ κάρρο του ; Αὐ-
 τὴν τὴν ἀπάντησιν θὰ δώσῃ καθε φρόνιμος ἄνθρωπος, κ' ἔτσι λύεται τὸ γλωσσικὸ
 ζήτημα ἐκ τοῦ προχείρου.

Ἄλλὰ ἄς σταθοῦμε μιὰ στιγμὴ καί, πρὶν δώσομε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀθρώ-
 πους τὸ δίπλωμα τῆς τρέλλας, ποῦ τοὺς ἀξίζει, ἄς τοὺς ἀκούσωμε λιγάκι ἀ-
 κόμη, γιὰ νὰ ἐνοήσομε ἀκριβῶς τί ζητοῦν. Διότι, σημειώστε, συμβαίνει καὶ
 τοῦτο τὸ κακὸ, ἐτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι πληθαίνουν ὀλοένω, βγῆκαν δὲ τώρα κ' ἔνα
 σωρὸ ποιητῶν καὶ πεζογράφων, οἱ ὅποιοι ἀκολουθοῦν τῆς συμβουλῆς των.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι μὲς λέγουν, ἐτι ἀνεκάλυψαν τὸ ἐξῆς πρωτοφανὲς
 γεγονός—τὸ δὲ περίεργον εἶναι ἐτι καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης συμφωνοῦν μαζὴ
 τοὺς—ἐτι ἡ γλῶσσα μας, δηλ. ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι ἓνα διεφθαρμένον
 καὶ στρεβλὸν καὶ βάρβαρον καὶ χυδαῖον ἰδίωμα, ἔμωσ ἐμεῖς ἐνομιζάμε ἔως τῶρα
 μὲς φαίνεται ἐμῶ, ἔτσι γιὰ τὸν ἀπλοῦστατο λόγο, ἐτι σ' αὐτὴν τὴ γλῶσσα μόνον
 διεφθαρμένα καὶ στρεβλὰ καὶ βάρβαρα καὶ χυδαῖα πράγματα ἔχομε 'πῆ ἔως
 τῶρα ἡ ἀκούσαμε νὰ λέγονται. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ιδιότης τοῦ χυδαίου, τὴν ὅποιαν
 ἀποδίδομε στὴ γλῶσσα, δὲν ἀνήκει στὴ γλῶσσα, ἀλλὰ ἀνήκει στὰ πράγματα
 ποῦ λέμε μ' αὐτὴν τὴ γλῶσσα, φταίει δὲ τόσο λίγο ἡ γλῶσσα γιὰ τὴν ἀσχη-

μίαν αὐτή, ὅσο φταίει ὁ καθρέφτης ὅταν κατοπτρίζει ἄσχημικ ἀντικείμενα. Δια-
τείνονται μάλιστα αὐτοὶ οἱ παράδοξοι ἄνθρωποι, ὅτι αὐτὴ ἡ περιφρονημένη
γλῶσσα εἶναι μιὰ ἀπ' τῆς ὑραιότερας γλῶσσας ποῦ ὑπάρχουν σήμερα στὸν κό-
σμο. Μᾶς λέγουν πρὸς τούτους ὅτι, ἂν αἱ λέξεις ἀλλάζαν μορφή, ἂν ὁ ποῦς ἔγινε
πόδι, καὶ ἡ γυνὴ γυναῖκα, αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ δὲ λέγεται διαφθορὰ τῆς γλώσσας,
ἀλλὰ εἶναι ἡ φυσικώτατη ἐξέλιξις ποῦ παθαίνει κάθε γλῶσσα μὲ τοὺς αἰῶνας,
μᾶς φέρνουν δὲ καὶ διάφορα παραδείγματα, τὰ ὅποια μὰ τὴν ἀλήθεια εἶναι ἀρ-
κετὰ πειστ.κά. Μᾶς λέγουν, ὅτι καμμία γλῶσσα δὲ μένει ἀναλλοίωτη σὰν ἄ-
γαλμα, ἀλλὰ ἡ γλῶσσες ἀλλάζουν ὁλοένα, ὅπως ἀλλάζει ὁ ὄργανισμὸς ἐνὸς ζω-
τανοῦ ἀνθρώπου· ὅτι ἡ γλῶσσα μᾶς εἶναι γνήσιο τέκνο τῆς ἀρχαίας, γεννημένο
σύμφωνα μὲ ὅλους τοὺς κανόνες τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης. Μᾶς λέγουν τέλος,
ὅτι χάνουμε τὸν καιρὸ μᾶς ζητώντας νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν ἀρχαία γλῶσσα, διότι
ἡ γλῶσσα δὲν πηγαίνει ἐκεῖ ποῦ τὴ διευθύνει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὑπακούει σὲ κάτι
ἄλλους μυστικούς νόμους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία τῆ δικῆς μᾶς, ὅπως
δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία τῆ δικῆς μᾶς νὰ κάμουμε τὴν καρδιά μᾶς νὰ χτυπᾷ κατ'
ἄλλον τρόπο, ἐκτὸς ἂν μεταχειρισθῶμε δηλητήρια, δηλ. ἂν αὐτοκτονήσουμε.

Ἄλλὰ τώρα γεῖνᾶται ἡ ἐξῆς ἐρώτησις. Μήπως μόνον σ' ἐμᾶς συμβαίνει αὐτό,
νὰ ὑπάρχη διαφορὰ γλώσσας μεταξὺ μορφωμένων καὶ ἀγραμμάτων ἀνθρώπων;
Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἤμπορεῖ ἓνας νὰ μάθῃ τελείως τὰ γερμανικὰ ἀπὸ τὰ βιβλία
καὶ ὅμως, ὅταν εὑρεθῆ σὲ μερικὰ μέρη τῆς Γερμανίας, νὰ μὴν μπορῆ νὰ συνεν-
νοηθῆ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ὄχλου· τὸ ἴδιο καὶ στὴν Ἰταλία καὶ σ' ἄλλες χῶ-
ρες. Ποιὸν τί ζητεῖτε νὰ δημιουργήσετε γλωσσικὸ ζήτημα καὶ νὰ μᾶς χαλά-
σετε τὴν ἡσυχία; δὲν ὑπάρχει γλωσσικὸ ζήτημα.

Ἄλλὰ θὰ σᾶς παρατήρησω, ὅτι μιὰ οὐσιωδέστατη καὶ θεμελιώδης διαφορὰ
χωρίζει τὴν περίπτωσι αὐτῶν τῶν χωρῶν ἀπὸ τῆ δικῆς μᾶς. Μαθκίνω ἐγὼ γερ-
μανικὰ καὶ πηγαίνω στὴ Γερμανία. Συναναστρέφομαι δύο γερμανοὺς μορφωμέ-
νους, καὶ τί παρατηρῶ; Ὅτι ὄχι μόνον τῆ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν
ἀναγκῶν τῆ μιλοῦν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ὅπως τὴν ἔμαθα ἐγὼ ἀπὸ τῆ μέθοδο τοῦ
Otto, ἀλλὰ καὶ τὸ πηροῦν καὶ τὸ χουλιᾶρι, καὶ τὸ νερό καὶ τὸ κρασί, καὶ
τὴ μύτη καὶ τὰ μάτια καὶ τὰ δόντια καὶ τ' αὐτιά, συντόμως ὅλες τῆς λέξεις ποῦ
σχετίζονται μὲ τὸν καθημερινὸ βίον, μὲ τῆς ὑλικώτατες καὶ χυδαιστάτες καθημε-
ρινῆς ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου, τῆς λέν κι' αὐτὲς σύμφωνα μὲ τῆ μέθοδο τοῦ Otto.

Τώρα μοῦ περᾶ ἡ ἰδέα, μήπως αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ λεπτότητα πρὸς ἐμὲ
μεταχειρίζονται τὴ γλῶσσα ποῦ ἔμαθα, ἐνῶ γιὰ τῆς δικῆς τῶν ἀνάγκης ἔχουν
ἄλλη. Ὅχι, ὀλίγη προσοχὴ μοῦ ἀρκεῖ γιὰ νὰ βεβαιωθῶ, ὅτι μιλοῦν καὶ μεταξὺ
τῶν τὴν ἴδια γλῶσσα ποῦ μιλοῦν μαζῆ μου, ἐκτὸς ἂν θέλουν νὰ μιλήσουν τὴν
διάλεκτο τοῦ τόπου τῶν, ἂν εἶναι ἀπ' τὸν ἴδιο τόπο. Βάζω δὲ ὅλη τὴ προσοχὴ
μου γιὰ νὰ συλλάβω τὴ στιγμή ποῦ μιλοῦν, κανένα μειδίαμα στὰ χεῖλη τῶν,

ἀλλὰ τίποτε· αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅταν μιλοῦν τὴν καθαρῆυσά τους δὲ γελῶν, δὲν εὐρίσκουν τίποτε ἀστεῖο,

Τώρα σὰς πορακαλῶ νὰ μοῦ πῆτε ἂν ὑπάρχει ἓνας Ἕλληνας, ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ ὡς τὴν Ἀλεξάνδρεια κι' ἀπ' τὸ Παρίσι ὡς τὴν Καλκούτα, ὁ ὅποιος ἤμπορεῖ ἐπὶ πραγμάτων τοῦ κοινῶ βίου νὰ μιλήσῃ κανονικῶς τὴν καθαρῆυσά ἐπὶ δύο λεπτὰ τῆς ὥρας, χωρὶς νὰ ξεκαρδισθῇ ἀπὸ τὰ γέλοια. Πῶς θὰ πῆ π. χ. μοῦ πορεῖ τὸ δόντι; Ἄν πῆ ἀλεγεῖ μοι ὁ ὀδούς, ἀμέσως θὰ καταλάβῃ ὁ ἄλλος, ἔτι, γιὰ νὰ λῆῃ αὐτὸς ἔτσι, σίγουρα δὲν τοῦ πονεῖ τὸ δόντι, διότι τῇ στιγμῇ ποῦ ἀρχίζει ὁ δοντόπονος τελειῶνουν τὰ ψέγματα, δηλ. ἡ καθαρῆυσά. Ποὺς ὀλ τολμήσῃ νὰ πῆ ἡ ρις, τὸ οὐς, ὁ ποῦς, ἡ θροῖξ, ἡ κτεῖς, . . .;

Ἐμπορεῖ ἔσως νὰ εἰπῇ ὀφθαλμός, στόμαχος, ὀστοῦν, βοῦς, κολοκύνθη, σελήνη, . . . ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θὰ τὸν ἀκούσετε νὰ λέγῃ :

1. αὐτὸ τὸ ἔχω στὸ ράτι	καὶ ὄχι	αὐτὸ τὸ ἔχω εἰς τὸν ὀφθαλμὸν
2. μάτια μου!	»	ὀφθαλμοὶ μου!
3. αὐτὸν τὸν ἔχω στὸ στομάχι	»	αὐτὸν τὸν ἔχω εἰς τὸν στόμαχος
4. ἔμεινε κόκκαλο	»	ἔμεινε ὀστοῦν
5. αὐτὸς εἶναι ἓνα βῶδι!	»	εἶναι εἰς βοῦς
6. αὐτὰ ποῦ λῆς εἶναι κολοκύνθια	»	λέγεις κολοκύνθας
7. εἶσαι στὰ φεγγάρια σου	»	εἶσαι εἰς τὰ σελήνας σου κτλ.

Ἄλλὰ θὰ πῆτε αὐτὲς τῆς φράσεις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τῆς μεταφράσουμε κατὰ λέξιν· θὰ μεταχειρισθοῦμε τῆς ἀντίστοιχες φράσεις τῆς καθαρῆυσης. Μάλιστα, συμφωνῶ, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀντίστοιχες φράσεις· καμαρῶστε τες :

1. ἐποφθαλμῶ	4. ἀπελιθῶθη
2. φίλτατέ μοι	5.—ἀμβλένους
3.—ἀπεχθάρομαι	6.—ἀροηταί
	7. εἶσαι εἰς τὰ νεῦρα σου.

Ἄλλὰ δὲν παρατηρεῖτε ὅτι ἀπ' αὐτὲς τῆς φράσεις λείπει κἄτι; ἡ ἰδιορρυθμία, τὸ νεῦρο, ἡ ζωή; Ἐκεῖνος ποῦ θέλει νὰ δώσῃ χρῶμα στὴν ὀμίλια του σὲ μὴν ὀρισμένη περίστασι δὲ θὰ πῆ: τὸν ἀπεχθάρομαι, ἀλλὰ τὸν ἔχω στὸ στομάχι. Οἱ ἰδιωτισμοὶ εἶναι ποῦ δίδουν τὴν ἀτομικότητα σὲ κάθε γλῶσσα, εἶναι περιουσία μιᾶς γλώσσας. Ἀπεχθάρομαι λέγουν ὅλες ἡ γλώσσες, τὸν ἔχω στὸ στομάχι λέγει μόνον ἡ ἑλληνική. Εἶναι δολοφονία τῆς γλώσσας τὸ νὰ βγάλετε τοὺς ἰδιωτισμοὺς. Ἡ γλῶσσα γίνεται ἓνα κρῦο συγκόλλημα λέξεων, ἓνα πλάσμα ἀναιμικό, μὲ τὸ ὅποσον μπορεῖτε λαμπρὰ νὰ διεξαγάγετε διπλωματικὲς συνηνοήσεις, ἐμπορικὴ ἀλληλογραφίαν, νὰ κἄμετε ὑπολογισμοὺς, κτλ ὅτι ἄλλο εἶναι στὸ

κόσμο πού δὲν ἔχει καμμία σχέσι με τὴν ἀνθρώπινη καρδιά, με τὴ χαρὰ με τὸν πόνο, με τὴν ἀγάπη, με τὸ μῖσος, με τὴν ἀγανάκτησι, με τὴν ἀπελπισία. Ποιὺς Ἕλληνας ποτὲ ἀπάνω στὸ κλάμα ἢ στὸ γέλιο τοῦ ὠμίλησε καθαρεύουσα;

Ἄλλὰ θὰ πῆτε, ἔπως ἡ μητρικὴ μας γλῶσσα ἔχει ιδιωτισμούς, οἱ ὅποιοι δὲν μεταφέρονται στὴν καθαρεύουσα, ἴσως καὶ ἡ καθαρεύουσα ἔχει ἄλλους, οἱ ὅποιοι δὲ μεταφράζονται στὴ δημοτικὴ. Ὁχι, ἡ καθαρεύουσα δὲν ἔχει ιδιωτισμούς. Εἶναι ἡ μόνη γλῶσσα στὸν κόσμο. Ὁχι, ἐλησμόνησα, ὑπάρχουν κι' ἄλλες· εἶναι τὸ Volapük καὶ τὸ Esperandō, ἡ ὅποια βέβαια ποτὲ δὲ θ' ἀποκτήσουν ιδιωτισμούς. Παρακάτω θὰ ἐνηγήσετε γιατί. Τώρα περιορίζομαι νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι, ὅσο κι' ἂν ζητήσετε, δὲ θὰ βρῆτε ιδιωτισμούς στὴν καθαρεύουσα· ἀρῆὰ καὶ κάπου θὰ βρῆτε κανέναν, ὁ ὅποιος ὅμως θὰ μυρίζῃ καλαμάρι, πέννα καὶ λεξικὸ.

Τώρα θὰ σᾶς πῶ ἐν' ἄλλο πρᾶγμα, τὸ ὅποιον θὰ σᾶς φανῇ ἀληθινὰ πολὺ βαρὺ γιὰ τὴν προκομμένη μας τὴν καθαρεύουσα, καὶ ἐν τούτοις, ἅμα σκεφθῆτε, θὰ τὸ παραδεχθῆτε ἀμέσως, καὶ τὸ ὅποιον θὰ σᾶς πείσῃ τελείως ὅτι κάτι ἀφύσικο συμβαίνει σ' αὐτὴν τὴ γλῶσσα. Ἐνας Ἕλληνας, ὁ ὅποιος, καθὼς εἶδαμε, ὅσο καλὰ κι' ἂν ξυρῆ τὴν ἑλληνικὴ, οὐδέποτε θὰ ἐκφράσῃ τὰ ψυχικὰ του πάθη στὴν καθαρεύουσα, εἰμπορεῖ νὰ ἐκφράσῃ ὅλες τῆς ψυχικῆς του καταστάσεις σὲ μιὰ ξένη γλῶσσα, ὅταν τὴ μάθῃ. Ἄν σᾶς φαίνεται ὑπερβολικὸ, ἔχετε πολὺ ἄδικο. Ὑποθέσετε ὅτι μιὰ Ἑλληνίς πανδρεύθηκε ἕναν Γάλλο καὶ πῆγε στὴ Γαλλία. Ὑστερ' ἀπὸ λίγα ἔτη, κι' ἂν δὲ μιλεῖ ἀκόμη τέλεια τὴ Γαλλικὴ, ἀλλὰ νὰ τὴν αἰσθάνεται, τῆς συμβαίνει νὰ χάσῃ τὸ παιδί της. Λοιπὸν αὐτὴ ἡ γυναῖκα θὰ κλάψῃ τὸ παιδί της στὴ γαλλικὴ γλῶσσα, διότι ἤκουσε μητέρα νὰ κλαίῃ σ' αὐτὴν τὴ γλῶσσα, ἐσπούδασε πῶς κλαῖν' ἡ μητέρα τὰ παιδιὰ τους· ἐνῶ καμμιά Ἑλληνίδα μητέρα δὲν εἶπε παιδίον ἐμόν, τεκνίον μου! ἀλλὰ παιδάκι μου, μάτια μου, ἀγγελουδι μου!

Μόνο πού προφέρει κανεὶς αὐτὲς τῆς λέξεις, Κύριοι, ταραζέται ἡ καρδιά του, ἐνῶ με τῆς ἄλλες ταραζοῦνται μόνο τὰ μάγουλα καὶ εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ μας ἀπὸ γέλιο. Μὰ πού χρεωστεῖται λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἀντίθεσις; Θὰ πῇ λοιπὸν ὅτι μόνο ἡ μητρικὴ μας γλῶσσα εἶναι ριζωμένη στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας, στὰ θεμέλια τῆς ψυχῆς μας, καὶ γι' αὐτὸ ὅταν τὴν ἀκοῦμε κλονίζεται ἔλη ἡ ψυχὴ μας· ἡ ἄλλη εἶναι σιγὴ ἐπιφάνεια, ἔτοιμη νὰ φύγῃ, εἶναι ἡ σκουριά, ἐνῶ ὁ χρυσός, τὸ γνήσιο μέταλλο, εἶναι στὸ βάθος.

Ἀρχίζετε τώρα νὰ ἐνοεῖτε, Κύριοι, γιατί αὐτοὶ οἱ αἰρετικοὶ ἄνθρωποι, περὶ τῶν ὁποίων σᾶς ἔλεγα στὴν ἀρχή, μᾶς λέγουν ὅτι, φιλολογικὰ δὲ θ' ἀποκτήσουμε ποτὲ ἐνόσω ἐπιμένουμε στὴν καθαρεύουσα; Βεβαίως. Τὴν ἐμπορικὴν σας ἀλληλογραφίαν μπορεῖτε νὰ γράψετε σ' ὅποιαδήποτε γλῶσσα, καὶ στὴ λατινικὴ, ἂν θέλετε, διότι ἀποτείνεται μόνο στὸ νοῦ. Σ' ἕνα βιβλίον φυσικῆς ἢ χημείας εἰσθε ἐλεύθεροι τὸ νερὸ νὰ τὸ λέτε ὕδωρ· ἢ μπορεῖτε μάλιστα, ἂν θέλετε νὰ τὸ λέτε

και καρτό, αρκει να γραψετε στην αρχη «φίλτατε αναγνώστα, όπου ευρης καρτό θα σημεινή νερό» και η δουλειά σας εγεινε.

Αλλά ως ελθουμε τώρα στη φιλολογία. Εδώ πρόκειται να μιλήσετε στην καρδιά, και πρέπει τα πράγματα που θα της παρουσιάσετε, με την αξίωσι να εισδύσετε μέσα της και να τη συγκινήσετε, να είναι καμωμένα από κεινο το καθρο μέταλλο που φυλάττει η καρδιά στο βήθος, άλλως, αν είναι σκουριές και χώματα, επιπλέουν και αποβάλλονται, την εγγίζου και φεύγου. Με πλαστά και με συνθηματικά πράγματα δε συγκινείται η καρδιά. Η καρδιά θέλει να αισθανθη την αλήθεια, θέλει να νοιώση ότι τα λόγια αυτά που έχουν την αξίωσι να τη συγκινήσουν, κ' εκείνος που τα ειπε συγκινήθηκε πρώτα και τότε τα ειπε· ειδαμε δε παραπάνω, ότι κανεις μέσα στη συγκίνησι του δε μιλει καθο ρεύουσα. Το νερό παραπάνω το κάμαμε υδωρ, χωρις να πάθουμε τίποτε· αλλά μια κόρη σαν το κρό νερό δεν υπάρχει ωραιότερος τρόπος να την πητε· άλλοιμονό σας αν την κάμετε ως ψυχρόν υδωρ.

Λοιπόν θα ζητήσουμε τώρα για ποιαν αιτία αυτή η γλώσσα γίνεται κωμική μόλις ελθουμε σ' εκείνον τον κύκλο των πραγμάτων τα όποια υπήρξαν για την ψυχή μας η πρώτη αντίληψις του κόσμου.

Θα σας παρακαλέσω να διακρίνετε στη γλώσσα δύο πράγματα, το λεξικό, δηλ. τας λέξεις, και το τυπικό, δηλ. τη μορφή των λέξεων. Π. χ. αν θα πητε νερό η υδωρ, αρτος η ψωμι είναι ζήτημα λεξικού, ενώ αν θα πητε *ιδιάδηκα* η *διέδην*, της *γυναίκες* η *τας γυναίκες* είναι ζήτημα τυπικού.

Ενόςω ένα εθνος δεν έχει πνευματική παραγωγή, η γλώσσα του φυσικά είναι πτωχή από λέξεις, διότι περιέχει μόνο εκείνες της λέξεις που σχετίζονται με της πρώτες ανάγκες του βίου, χίλιες λέξεις π. χ. Με αυτές της λέξεις το τυπικό της γλώσσας είναι έντελως ώρισμένο, δηλ. απ' αυτές της χίλιες λέξεις ημπορείτε να βγάλετε τη γραμματική αυτής της γλώσσας. Διότι μέσα σ' αυτές εύρισκονται ουσιαστικά διαφόρων μορφών, επίθετα, ρήματα με όλες της εγκλίσεις και τούς χρόνους: τρώω, εφαγα, θα φάω, φάγε, να ετρωγα, να είχα φάγει . . . σύνδεσμοι, επιρρήματα κτλ. Ωστε, ενώ το λεξικό της γλώσσας είναι πτωχότατο, η γραμματική της είναι πλήρης. Ο λαός αυτός τώρα δεν έχει τέλεια γλώσσα, αλλά έχει, να ποῦμε, *τέλειο γλώσσικό σύστημα*, έχει μέσα του το *καρναβά* μιας γλώσσας, επί του όποιου μπορεί να κεντηθη ότι θέλετε, έχει μέσα του τη *δυναμική μορφή* μιας μελλούσης φιλολογικής γλώσσας.

Όταν ο λαός αυτός αρχίση να πολιτίζεται, αισθάνεται την ανάγκη νέων λέξεων, για να εκφράση της νέες έννοιες που αποκτά βαθμηδόν, έχει λοιπόν ανάγκη να πλουτίση το λεξικό του, όχι όμως και το τυπικό του, το όποιον καθώς ειδαμε, ήταν εξ αρχής τέλειο, και το όποιον δεν υπάρχει κωμική ανάγκη να πλουτισθη, διότι, και αν αυξήση η ποικιλία των κηκλήξεων, αυτό δε θα τον

ευκολόνη διόλου περισσότερο στην έκφρασι τῶν νέων ἐνοιῶν ποῦ ζητεῖ νὰ ἐκφράσῃ. Ἐπομένως τῆς νέες λέξεις ποῦ κατασκευάζει αὐτὸ τὸ ἔθνος τῆς χύνει κατ' ἀνάγκην ἀπάνω στοὺς τύπους τῶν προϋπαρχουσῶν λέξεων, τῆς κεντᾶ ἀπάνω στὸν ὑπάρχοντα κανναβᾶ. Αὐτὲς δὲ τῆς νέες λέξεις ἄλλοτε τῆς κατασκευάζει ἀπ' τῆ δικῆ του γλῶσσα, ἄλλοτε τῆς παίρνει ἀπὸ ξένες γλώσσες, ἄλλοτε ἀπὸ τῆ γλῶσσα τῶν προγόνων του, ὅταν ὑπάρχουν ἐκεῖ, πάντοτε ὅμως τῆς προσαρμόζει καὶ τῆς ἐξομοιοῦνι μὲ τὴν ἀρχικὴ γλῶσσα. Ὅταν ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐξακολουθήσῃ μερικὸς αἰῶνας, ἡ στοιχειώδης ἐκείνη γλῶσσα βγαίνει στὸ τέλος γλῶσσα φιλολογικὴ, δηλ. γλῶσσα ἱκανὴ νὰ ἐκφράσῃ τὰ λεπτότερα πράγματα. Ἔτσι γίνεται ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς γλώσσης σὲ περιστάσεις κανονικὲς, δηλ. ὅταν τὸ ἔθνος δὲν πάσχει ἀπὸ ὑπερτροφία προγονικῆ.

Μιὰ γλῶσσα ποῦ ἐσχηματίσθηκε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἔχει ἐνότητα, ἐνότητα ὑπὸ τῆ διπλῆ της μορφῆ, λεξικοῦ καὶ τυπικοῦ. Ἐνότητα λεξικοῦ: δηλ. δὲν ὑπάρχει νερὸ καὶ ὕδωρ, ἄρτος καὶ ψωμί· διότι νέες λέξεις ἐπροστέθηκαν μόνο ἐκεῖ ὅπου ἐχρειάζετο νὰ ἐκφρασθῇ νέο πράγμα, ἐπομένως τὸ νερὸ καὶ τὸ ψωμί ποῦ ὑπῆρχαν δὲν ἦτο καμμιά ἀνάγκη νὰ ξαναβαπτισθοῦν. Ἐνότητα τυπικοῦ: δηλ. αἱ λέξεις τοῦ λαοῦ καὶ αἱ λέξεις τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων ὑπακούουν στοὺς ἴδιους γραμματικὸς κανόνες. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνότητος εἶναι, ὅτι τὰ δύο αὐτὰ στρατεύματα τῶν λέξεων, ἀντὶ νὰ βρίσκωνται σ' ἀκκτάπαυτη διαμάχη, ἀνταμώνουν ἀδελφικώτατα μέσα στὴν ἴδια φράσι. Ἐννοεῖτε δέ, πιστεύω, ὅτι εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ συναντηθοῦν αὐτὲς ἡ δύο τάξεις τῶν λέξεων, διότι σ' ἕνα σύγγραμμα θὰ τύχῃ νὰ γίνῃ λόγος καὶ γιὰ ἕνα πράγμα τοῦ βοσκοῦ ἢ τοῦ ψαρᾶ.

Ἄλλο ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνότητος εἶναι, ὅτι οἱ ἀνθρωποι αὐτοί, ἂν καὶ μιλοῦν σ' ὅλες τῆς ὥρες τὴν ἴδια γλῶσσα, δὲν ἔχουν καμμιάν ὄρεξι νὰ γελάσουν. Παράδειγμα τέτοιος ἐνότητος εἶναι ἡ γαλλικὴ γλῶσσα. Μόνο ἀνθρωποι ποῦ βρίσκονται μίλλια μακριὰ ἀπ' τὸ νόημα τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἤμπορουν νὰ κῆκνουν ἐκεῖνο τὸ λάθος, τὸ μεγαλειότερο ἀπ' τὰ Ἰακλάιχ, ποῦ κάμνει ἕνας κύριος ἀνώνυμος αὐτὲς τῆς ἡμέρες στὴν «Ἀκρόπολι», (1) νὰ λέγῃ ὅτι οἱ Γάλλοι ἔχουν διγλωσσίαν καὶ μάλιστα μεγαλειότεραν τῆς ἰδικῆς μας! Διότι ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἐννοήσατε, ὅτι ἐνότῃς γλώσσῃς δὲ θὰ πῆ ὁ μορφωμένος ἀνθρωπος νὰ μὴν ἔχῃ ἄλλες λέξεις ἀπὸ κείνες ποῦ ἐννοεῖ ὁ λαός, ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ πῆ νὰ μὴν ὑπάρχουν στὸν τόπο καὶ ἀνθρωποι ποῦ μιλοῦν ἄλλη γλῶσσα, γι' αὐτὸ κ' ἐγὼ δὲ σὰς ἔφερα ὡς παράδειγμα τὰ ἀλβανόφωνα χωριὰ τῆς Ἀττικῆς γιὰ νὰ σὰς δεῖξω τῆ δικῆ μας διγλωσσίαν. Ἄλλὰ ἐνότῃς θὰ πῆ, ἰὸν αἱ λέξεις τῆς ὁμιλουμένης καὶ τῆς γραφομένης νὰ ὑπακούουν στὴν ἴδια γραμματικὴ, τὸ ὅπῃον σ' ἐμὰς δὲ συμβαίνει, διότι τὸ χέρι, τοῦ χεριοῦ δὲν ὑπάρχει στὴ γραμματικὴ τῆς γρα-

(1) Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ ὁ κ. Κρουμβάχερ, ὑπὸ Δήμου τοῦ Ἐμπειρικοῦ.

φομένης, βον από τὰς λέξεις τῆς γραφομένης ὅσες περιστάνουν ἔννοιες γνωστές στο λαό νὰ εἶναι ἢ ἔτιες λέξεις τοῦ λαοῦ. Π. χ. τὸ *verbe* τὸ γνωρίζει ὁ λαός; — Τὸ γνωρίζει. — Νὰ τὸ πῆ κι' ὁ μορφωμένος *verbe*. — Τῆ *χημικὴ ἀντίδρασι* τὴ γνωρίζει ὁ λαός; — Ὁχι. — Τότε ὁ μορφωμένος νὰ τὴν πῆ ὅπως θέλει, μὲ μόνη τὴν ὑποχρέωσι, στὴν κατάληξι καὶ στὴν κλίσι νὰ μοιάζῃ μὲ κάποια λέξι τοῦ λαοῦ, οὕτως ὥστε, ὅταν ἓνας ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ θὰ σπουδάσῃ, νὰ μαθίῃ μόνον νέες λέξεις, ὄχι καὶ ὅσα γλώσσα.

Λοιπὸν, ποῖο πρᾶγμα γνωστὸ στο λαό τὸ λέγει ὁ μορφωμένος Ἰάλλος κατ' ἄλλον τρόπο; Ἀπολύτως *καρένα*, καθὼς καὶ *καρμιὰ* λέξι δὲ θὰ βρῆτε στὴ λαλουμένη γαλλικὴ ποῦ νὰ μὴν ὑπακούῃ στὴ γραμματικὴ τῆς γραφομένης. Ἄν σὲ μερικὰ μέρη ὁ λαός λέει *je m'en vas*, ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα ὅπου λέει *je m'en vaïs*, σύμφωνα μὲ τὴ γραφομένη, καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ. Διότι ἡ γραφομένη θὰ πῆ τὸ ἐν' ἀπ' τὰ δύο· δὲν εἶναι βέβαια ἀνάγκη νὰ πῆ καὶ τὰ δύο.

Ἄλλὰ τί τὰ θέλετε; Ὑπάρχει χυδαίωτη γλώσσα ἀπ' τὴ γλώσσα τῶν ὕβρων; Λοιπὸν ἰδοῦ πῶς βρίζει ὁ χυδαῖος γάλλος: *Va done, vieille cruche, espèce de chameau*, κτλ. Ἀνοίξετε τώρα τὸ λεξικὸ καὶ τὴ γραμματικὴ, νὰ βρῆτε τῆς λέξεις καὶ τοὺς τύπους ἀπαράλλακτα. Μόνον στο λεξικὸ ἡμπορεῖ *καρμιὰ* φορὰ νὰ μὴ βρῆτε τὴ λέξι, ὅταν εἶναι νεώτερο δημιούργημα τοῦ λαοῦ ποῦ δὲν ἔγινε ἀκόμη δεκτὸ ἀπ' τὴν Ἀκαδημία, ἀλλὰ τὸν τύπο στὴ γραμματικὴ πάντοτε θὰ τὸν εὑρετε, διότι ὁ λαός ἔχει τὸ ἴδιο γραμματικὸ αἰσθημα μὲ τὸν μορφωμένον ἄνθρωπο, καὶ ἐπομένως ὅτι κι' ἂν δημιουργήσῃ δὲ φεύγει ἀπ' τὴ γραμματικὴ.

Ἄλλο χονδροειδέστατο λάθος εἶναι νὰ παρουσιάζῃ κανεὶς τὸ *patois* στὴ Γαλλία ἢ τὴ φλαμανδικὴ γλώσσα στο Βέλγιο γιὰ ἀπόδειξι διγλωσσίας. Αὐτὰ δὲν εἶναι μορφές τῆς γαλλικῆς γλώσσας, ὅπως ἡ δημοτικὴ καὶ ἡ καθαρεύουσα εἶναι μορφές μιᾶς γλώσσας, αὐτὰ εἶναι γλώσσες ἄλλες, ὅπως εἶναι τὰ Ἀρβανίτικα στὴν Ἀττικὴ, γλώσσες ποῦ ὁμιλοῦνται σ' εἰς μέρος τῆς χώρας, ἐνῶ ὅλο τὸ ἄλλο μέρος ὁμιλεῖ τὴ γαλλικὴ ὡς *μητρικὴ*, δηλ. χωρὶς νὰ γελά.

Τώρα αὐτὴ ἡ ἐνότης τῆς γλώσσας πῶς διατηρεῖται; Ἡ γλώσσα ἡ λαλουμένη μὲ τοὺς αἰῶνες παθαίνει μεταβολές, ἡ δὲ γραφομένη, ἡ ὁποία ἔχει πάντοτε συντηρητικὸ χαρακτῆρα, τὴν παρρηκοκεῖ, ἀλλὰ ἀπὸ μιᾶ μικρῆ ἀπόστασι, τοῦτο δέ, ὄχι διότι ζητεῖ νὰ ἀντισταθῇ στὴν ἀλλοίωσι, ἀλλὰ διότι, σὰν νὰ ποῦμε, περιμένει νὰ ἰδῇ ἂν ἡ ἀλλοίωσις θὰ εἶναι ὀριστικὴ. Μοιάζει λοιπὸν ἡ ὁμιλουμένη μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ ἑνὸς στρατεύματος, ἡ ὁποία ἐξερευνεῖ τὴ χώρα, πηγαίνει δεξιά κι' ἀριστερά, ἐνῶ τὸ κύριο σῶμα τοῦ στρατεύματος διατηρεῖ τὴν πρότερή του θέσι, ἕως ὅτου γνωρίσῃ τὸ ὀριστικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξερευνήσεως· ἀλλὰ μόλις τὸ γνωρίσῃ συμμορφώνεται ἀμέσως καὶ κανονίζει τὴν πορείαν του.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ἀλλοίωσις γίῃ ὀριστικὴ, τότε ἡ γραφομένη ἀμέσως ὑποχω-

ρει και τὴν παραδέχεται, οὐδέποτε ὑποχωρεῖ ἢ λαλουμένη. Ρίξτε ἓνα βλέμμα στὴ γαλλικὴ γλῶσσα τὴν πρὸ δύο αἰῶνων, καὶ θὰ ἰδῆτε je faisais. Βαθμηδὸν ἔλλαξε αὐτὸ καὶ ἔγινε je faisais, καὶ ἡ γραφομένη, ἀφοῦ ἐδίστασε ὀλίγον καιρὸ, ὑποχώρησε καὶ δὲν ἐπιμένει νὰ λέη je faisais.

Τώρα τί γίνεται στὴν ἰδιαιτέρη περίπτωσι ὅπου τὰ διάφορα τμήματα ἐνὸς ἔθνους ἔχουν ἀπὸ ἓνα ἰδιώμα, ὅπως συμβαίνει στὴ Γερμανία, στὴν Ἰταλία . . . ; Μήπως ἄρα γε, γιὰ νὰ μὴν προσβληθῇ ἡ φιλοτιμία κανενός, πᾶν καὶ παίρνουν μιὰ ξένη γλῶσσα; Ὁχι, ἐν' ἀπ' αὐτὰ τὰ ἰδιώματα καλλιεργεῖται καὶ ἀνυψώνεται σὲ φιλολογικὴ γλῶσσα. Κι πῶς θὰ γίνη ἡ ἐκλογή; διὰ κλήρου; διὰ δημοψηφίσματος; Ὁχι, τὴν ἐκλογή θὰ τὴν κάμη ἡ φιλολογία· ὅποιο ἰδιώμα θὰ κατορθώσῃ πρῶτο νὰ μιλήσῃ στὴν ψυχὴ ὅλου τοῦ ἔθνους μὲ ἀρκετὴ δύναμι, ὥστε νὰ τὴν κυριεύσῃ, ἐκεῖνο θὰ ἐπικρατήσῃ.

Βέβαια. Ἡ γερμανικὴ γλῶσσα κ' ἡ ἰταλικὴ δὲν ἔπασαν ἀπ' τὸν οὐρανὸ μέσα σ' ἓνα σακουλάκι, ἀλλὰ ἦσαν ἰδιώματα ζωντανὰ ἐκάστη σὲ κάποιον διαμέρισμα τῆς οἰκείας χώρας. Ἐπομένως ἡ γλῶσσες αὐτὲς εἶχαν ἐξ ἀρχῆς τὰ στοιχεῖα τὰ ἀναποκαρινόμενα σ' ὅλες τῆς ψυχικῆς καταστάσεις, διότι ἐζοῦσαν εἰς τὸ στόμα, ἀν' ὅχι ὅλου τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ μέρους τοῦ ἔθνους, κ' ἀπ' τὰ χεῖλη ἐκεῖνα τὰ ζωντανὰ ἐγεννήθηκον οἱ ἰδιωτισμοὶ κ' ἡ ἄλλες ἰδιοτροπίες τῆς γλώσσης ποῦ τῆς δίνουν τὸ χρῶμα.

Τώρα αὐτὴ ἡ διάλεκτος ποῦ ἐχρησίμευσε ὡς κανναβάς γιὰ τὴ μὀρφωσι τῆς ἐθνικῆς γλώσσης θὰ μείνῃ ἄρα γε πάντοτε σύμφωνη μαζ' ἡ τῆς; Αὐτὸ εἶναι ἀδιάφορο. Ὅταν μιὰ φορὰ αὐτὴ ἡ γλῶσσα ἀνήσῃ στὰ χεῖλη τῆς ἀνωτέρας τάξεως ὡς γλῶσσα ζωντανή, ὅχι ὅπως ἡ καθαρεύουσα, ὥστε νὰ μιλιέται σ' ὅλες τὰς περιστάσεις τοῦ βίου, ὅπως δηλ. ἓνας Ἕλληνας μιλεῖ τὴ γαλλικὴν, ἐπομένως καὶ νὰ τὴ μαθαίνῃ ἡ ἀνώτερη κοινωνικὴ τάξις ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας, τότε εἶναι ἀδιάφορο πλέον τί θὰ κάμη ἡ τοπικὴ διάλεκτος ἐκεῖνη. Ἀπὸ τότε ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ γλῶσσα ἔχει δικὴ τῆς ὑπάρξι, καὶ ἐπομένως ἢμπορεῖ νὰ τραβήξῃ χωριστὰ τὸ δρόμο τῆς, ἀνεξαρτήτως ἀπ' τὴν ἄλλη, διότι μιλιέται καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἓνα τμήμα τοῦ ἔθνους, μὲ τὴ διαφορά ὅτι αὐτὸ τὸ τμήμα, ἀντὶ νὰ εἶναι ἐντοπισμένο σ' ἓνα διαμέρισμα τῆς χώρας, εἶναι σκορπισμένο σ' ὅλη τὴ χώρα· κ' αὐτὸ τὸ τμήμα εἶναι ἡ τάξις τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων.

Τώρα τί συνέθη σ' ἐμᾶς. Στὴν πνευματικὴ μας μὀρφωσι ἐχρησίμευσε πάντοτε ὡς βᾶσις ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ φιλολογία. Ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἦταν φυσικὸ νὰ ἐπιδράσῃ πάρα πολὺ ἀπάνω σ' ἓνα ἔθνος ποῦ δὲν εἶχε δικόν του νεώτερο πολιτισμὸ καὶ ποῦ δὲν εἶχε συνεπῶς πεποιθῆσι στὸν ἑαυτὸ του, καὶ νὰ τροποποιήσῃ τὴ φυσικὴ του πορεία, ὅπως ἓνα μεγάλο οὐράνιο σῶμα ἐνεργεῖ ἐπὶ ἐνὸς μικροῦ καὶ τὸ βγάζει ἀπ' τὴν τροχιὰ του. Ἐγένετο, ὅπως λέγουν στὴν Ἀστρονομία, παρέλκυσις. Τὸ ἀποτέλε-

σμα τῆς παρελκύσεως ἦταν ὅτι τὸ ἔθνος μας, ἀντὶ-νὰ λάβῃ τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ ὡς βάσιν τῆς φιλολογικῆς του μορφώσεως, τὸν ἔλαβε ὡς βᾶτιν καὶ τῆς γλωσσικῆς του μορφώσεως, συγγέοντας φιλολογία μὲ γλῶσσικ. Καί, ἐπειδὴ ὅλα τὰ πράγματα συνειθίζονται, ἐκατάντησε σιγὰ σιγὰ νὰ σχηματίσῃ βαθεῖα πεποίθησι, ὅτι ὁ προορισμὸς του εἶναι νὰ ἐπαναφέρῃ τὴ γλῶσσα του στὸν ἀρχαῖο τύπο, καταπατῶντας ὅλους τοὺς νόμους τῶν γλωσσικῶν φαινομένων.

Ἡ πεποίθησις αὕτη εἶναι τώρα κάμποσος καιρὸς ποῦ ἐκλονίσθηκε γιὰ καλὰ. Ὑστερ' ἀπὸ μάταιες ἐλπίδες καὶ προσπάθειες γιὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς μέλλοντας καὶ τοὺς παρακειμένους, ἐπέισθηκε πλέον ἢ μεγάλη πλειονοψηφία τοῦ ἔθνους ὅτι αὐτὸ οὐδέποτε θὰ κατορθωθῇ, καὶ πικραιτῆθηκε, στρέφει δὲ τώρα πίσω καὶ βλέπει πῶς ζωτικὴ δύναμι ἐσπατάλησε μάταια, ἡ ὁποία Κύριος οἶδε τί μπορούσε νὰ φέρῃ στὴ μέση, ἂν δὲν ἐξοδεύετο γιὰ νὰ πολεμᾷ τοὺς φυσικοὺς νόμους.

Ἀσέβεια πρὸς τὸν φύσιν! Ἐνα ἐξέχον χαρακτηριστικὸ τῆς ἀνατροφῆς μας, Κύριοι, εἶναι ἡ ἀσέβεια πρὸς τὴν Φύσιν, ἡ παραγνώρισις τῶν μεγάλων ἀληθειῶν ποῦ σ' αὐτὴ μόνο βρίσκονται καὶ πρέπει νὰ ζητοῦνται. Αὕτη τὴν ἀσέβεια θὰ τὴν εὔρετε ὑπὸ μορφῆς διαφορῆς, τῶν ὁποίων τὴ συγγένεια δὲν τὴν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὴν πρώτη στιγμῇ. Μεταξὺ τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν δασῶν ἀπὸ ἀγροίκους ἀνθρώπους καὶ τῆς γλωσσικῆς στρεβλώσεως ποῦ κάνουμε ἡμεῖς οἱ μορφωμένοι ἀνθρωποι ἐγὼ βρίσκω μεγάλη συγγένειαν. Ἄν ἡμεῖς ποῦ στρεβλόνομε τὴ γλῶσσα ἔχομε ἓνα ἰδεῶδες, νὰ πλησιάσουμε στὴν ἀρχαία, ἀλλὰ κ' ἐκεῖνος ποῦ κἀκεῖ τὰ δάση ἔχει ἓνα ἰδεῶδες, νὰ καλλιεργῆσῃ τὴν ἔκτασι ποῦ ἐγύμνωσε, κ' ἐκεῖνος ποῦ μαδᾷ μιὰν ἀμυγδαλιὰ ἔχει τὸ ἰδεῶδες νὰ ἀπολύσῃ τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων τῆς, κ' ἐκεῖνος ποῦ κόβει τὰ αὐτιά καὶ τὴν οὐρὰ τοῦ σκύλου του ἔχει τὸ ἰδεῶδες νὰ διορθώσῃ τὴν φύσιν καὶ νὰ τὸν κἀμῃ ὠραιότερο.

Ἄλλὰ σὰς εἶπα ὅτι ὁ κίνδυνος αὐτὸς ἐπέροσε ὀριστικῶς. Μία μυστικὴ συνεννόησις ἔγεινε στὰ τελευταῖα χρόνια, ἓνα ἠλεκτρικὸ ρεῦμα διέτρεξε ὅλο τὸ ἔθνος, καὶ τὸ σύνθημα ἀλλάξε. Τώρα τὸ σύνθημα εἶναι ἡ καθαρῆσθαι. Φαινομένα σπάνια εἶν' ἐκεῖνοι ποῦ ἀκόμη δὲν πῆραν εἶδησι τοῦ νέου συνθήματος καὶ περιμένουν μακαρίως τὴν ἐπιστροφή τοῦ παρακειμένου. Ἄλλως τε τὸ χονδροειδὲς αὐτὸ γιὰ τὴ γλωσσολογίαν λάθος ἀληθινοὶ ἐπιστήμονες οὐδέποτε τὸ ἔκαμαν. ὁ κ. Γ. Χατζιδάκης (Εἰδώλων κατὰλυσις) διακηρύττει, ὅτι θὰ ἦτο ἐθνικὴ συμφορὰ ἡ ἐπιστροφή στὴν ἀρχαία, καὶ ἂν ὑποθέσουμε ὅτι μπορούσε νὰ γίνῃ. Ὑστερ' ἀπ' αὐτό, οἱ φιλόλογοι ἐπῆραν πίσω τῆς ὑποσχέσεις μὲ τῆς ὁποῖες μᾶς ἐνανούριζαν τόσον καιρὸ.

Τώρα χάριν ἀναψυχῆς σὰς παρουσιάζω ἓνα δεῖγμα ἀπ' τὰ θαυμασιὰ προϊόντα ποῦ ἐγέννησεν ἡ εὐγενὴς αὕτη προσπάθεια τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἀρχαία. Ἴδου, ἀπὸ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην τοῦ κ. Κλ. Ραγκαβῆ, ἓνας ἐρωτικὸς διάλογος μεταξὺ Ἰουλιανοῦ καὶ Ἑλλης, ὅπου δακρύζει κανεὶς ἀπὸ συγκίνησι.

- Ἴουλ. Ἑλλη, μὲ φιλεῖς,
 Τῶνόντι τοίνυν μὲ φιλεῖς; ὦ λέγε μοι...
- Ἑλλη. Μακρὸν μου ὅταν μένης οὐ μὲ λησμονεῖς;
 Ἑλθέ πλησίον πόσον σ' ἐπεθύμησα.
 (Ἡ Ἑλλη παίζει μετὰ τῆς κόμης αὐτοῦ) (δηλ. ἡ Ἑλλη καὶ ἡ κόμη
 παίζουν μαζῆ).
- Ἴουλ. Γλυκεῖα κόρη, ἡ ψυχὴ μου μετὰ σοῦ
 ἐναπομένει. Ὁ πατὴρ σου τί ποιεῖ;
- Ἑλλη. Ἐξῆλθε, πλὴν ταχέως ἐπιστρέφει, σέ,
 ὡς εἶπεν, ἵνα ἴδῃ. Οὐ μὲ λησμονεῖς
 Λοιπὸν; Ὁμνυεῖς; Βεβαιότατον ἐστί;
 Λοιπὸν ὀλίγον ἀληθῶς μὲ ἀγαπᾶς; ..
 Οὐ μὲ φιλεῖς ὡς πρόην, Παναγία μου,
 ἐγγύς σου κάλεσόν με ..
- Ἴουλ. Προσφιλῆς λατρεία μου,
 αἰείποτε ποιήσω ὅτι θέλεις σύ...
- Ἑλλη. Καλῶς, πλὴν πόσον θέλεις ἀγαπᾶν με; ...
 Καὶ εἰς τὸν ἄλλον ἔτι θέλεις μὲ φιλεῖν
 ὦρατον κόσμον; ... Ἡ ἀγάπη σου.
 μενεῖ μοι πᾶσιν τὴν αἰωνιότητα;
- Ἴουλ. Μενεῖ σοι πᾶσιν τὴν αἰωνιότητα;
 Βεβαίως. Ἀμφιβάλλεις; Ἄλλως δυνατὸν
 ἐστί πως;

Εἰς τὸν πρόλογο ἑνὸς ἄλλου δράματος ὁ κ. Κ. Ραγκαβῆς λέγει ὅτι ἐπειδὴ βρῖσκει ἀρ' ἐνὸς τὸ νὰ πολὺ χυδαῖο, δὲν μπορεῖ δὲ ἀφ' ἐτέρου νὰ μεταχειρισθῆ καὶ τὸ ἀπαρέμφατο, διότι ἡ γλῶσσα δὲν τὸ δέχεται ἀκόμη, κατῶρθωσε νὰ ἀποφύγη καὶ τῶνα καὶ τᾶλλο. Αὕτη ἡ ἀφελῆς ὁμολογία, ποῦ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ πῆ κανεῖς, ὅτι λέγει τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα θέλει νὰ πῆ, καὶ ὅτι ὑποτάσσει τὴ σκέψι του σ' ἐκεῖνο ποῦ νομίζει γλωσσικὴ ἀνάγκη, ἀντὶ νὰ μεταχειρίζεται τὴ γλῶσσα ὡς ὄργανο παραστάσεως τῶν σκέψεων, αὕτη ἡ ὁμολογία μᾶς ἀποκαλύπτει ἕνα νέο καὶ πρωτοφανές γλωσσικὸ σύστημα. Φαντασθῆτε ὅτι θέλετε ν' ἀκολουθήσετε αὐτὸ τὸ σύστημα.

Ἄντι :

θὰ πῆτε π. χ. :

θέλω νὰ φάγω

πεινῶ

θέλω νὰ πάω περίπατο

ἐστεροχωρήθην καθήμενος εἰς τὸν οἶκόν μου

δὲ θέλω νὰ πάω περίπατο

προτιμῶ τὴν κατ' οἶκον διαμονήν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀνατραφήκαμε μέσα στὴν ἰδέα τῆς ἐπιστροφῆς, κατὰ φυσικὸν

λόγο, τὸ ὕλικὸ ποῦ ἐλαμβάνουμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἢ ἐκπαισκευάζουμε γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς γλώσσης, τὸ ἐμφορῶμε ἀπάνω στὴν ἀρχαία γραμματική. Βέβαια! ποῖος ἦτον ποτὲ δυνατὸ νὰ φωνηθῆ νὰ πῆ ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ Ἀριστοτέλη αὐτὸ θὰ ἦτον ἡ ἐσχάτη τῶν ὕβρεων κατὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Καὶ σημειώστε ὅτι, ἂν τὴν φύσιν δὲν ἐμάθαμε νὰ τὴ σεβώμεθα, τὴν ἀρχαιότητα ὅμως ἐμάθαμε, διότι τὸν σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα μᾶς τὸν ἐδίδαξαν ἄνθρωποι, οἱ δασκάλοί μας, καὶ στοὺς ἀνθρώπους συνεθίσκαμε νὰ ὑπακούουμε δουλικώτατα, τῆς φύσεως ὅμως τὸν σεβασμὸ μᾶς τὸν διδάσκει ἡ ἔδρα ἢ φύσις, καὶ στὴν φύσιν δὲν ὑπακούουμε, διότι ἡ φύσις μιλεῖ γλῶττα ποῦ δὲν ἐννοοῦμε καὶ δὲ βρέθηκαν ἄνθρωποι νὰ μᾶς τὴ μεταφράσουν.

Ἐμπρὸς στὴ μύτη μας συμβαίνει ὀλημερῆς ἀπλούστατα γλωσσικὰ φαινόμενα, τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν ἔχει εἶδησι. Ἀνζητήσετε ἀπὸ τοὺς δασκάλους μᾶς νὰ σᾶς διατυπώσουν ἕναν ἀπ' τοὺς ἀπλουτέρους κανόνες τῆς μητρικῆς μας γλώσσης, θὰ σᾶς ποῦν ὅτι σ' αὐτὴν τὴ γλῶσσα δὲν ὑπάρχουν κανόνες, διότι δὲν ἔχει γραμματική. Νομίζουν ὅτι πρῶτα γίνεται ἡ γραμματικὴ καὶ ἔπειτα ἀποκτᾶ ἡ γλῶσσα κανόνες. Ἀνρωτήσετε π. χ. πότε τὸ δὲν καὶ τὸ μὴ παίρνουν γ καὶ πότε ὄχι, στοιχηματίζω ὅτι δὲ θὰ βρεθῆ ἕνας ἐπὶ δέκα νὰ σᾶς ἀπαντήσῃ. Καὶ ἐν τούτοις εἶναι νόμος πλέον σταθερὸς καὶ ἀπαράβατος ἀπὸ πολλοὺς κανόνες τῆς ἀρχαίας τοὺς ὁποίους γνωρίζουν τόσο καλά: λαμβάνουν γ, ὅταν ἔπεται κ, π, τ ἢ φωνῆν.

Λοιπὸν ἀποταμιεύσαμε στὴ γλῶσσα ὕλικὸ ὑπὸ τὴν ἀρχαία μορφή, μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἔτσι κερδίζουμε καιρὸ. Φυσικὰ! ἀφοῦ πρόκειται νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν ἀρχαία, φρόνιμο ἦτον αὐτὲς τῆς λέξεις μία καὶ καλὴ νὰ τῆς ἔχουμε ὑπὸ τὴν ἀρχαία μορφή, γὰρ νὰ μὴν κἀνουμε ὕστερα δεῦτερο κόπο. Ἦτανε, βλέπετε, τόσο ἐξασφαλισμένο τὸ ταξίδι μᾶς γιὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τόσο σύντομο ἔμελλε νὰ εἶναι, ὥστε ἐπροντίζαμε ἐγκαίρως, ὅπως ὁ φρόνιμος ταξιδιώτης, νὰ πετάξουμε τὰ ρούχα τοῦ ταξιδιοῦ καὶ νὰ βάλουμε ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ βγοῦμε ἔξω.

Ἄλλὰ ἔξαφνα θλιβερὸ μῆνυμα ἔρχεται. Ὁ καπετάνιος εἰδοποιεῖ ὅτι ἔκαμε λάθος καὶ ὅτι δὲ θὰ φθάσουμε ποτὲ ἐκεῖ ποῦ μᾶς ἔλεγε. Καί, ἐπειδὴ ἡ φιλοτιμία του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ γυρίσῃ πίσω, ἐννοεῖ νὰ μᾶς φέρῃ γύρω μέσα στὴ θάλασσα. Ἄλλὰ ἔμεῖς, ποῦ θέλουμε νὰ πατήσουμε ξηρὰ, τὸν δένουμε τὸν καπετάνιο καί, κυβερνῶντας τὸ πλοῖο μονάχοι μᾶς, γυρίζουμε στὴν πατρίδα μας.

(ἀκολουθεῖ).